

PROBLEMELE COMERȚULUI EXTERIOR AL R.P. ROMÂNE. ÎN PERIOADA STALINISTĂ

Cezar STANCIU*

Sovietizarea Europei răsăritene nu a urmărit doar formarea unui bloc rigid și omogen de state, ci a unui grup funcțional, care să împărtășească aceleași interese și să găsească forme proprii și autonome de articulare, în limitele prescrise de practica stalinistă, deoarece acesta era singurul mijloc real de a asigura perpetuarea structurii pe care Kremlinul o edificase în această zonă. Democrațiile populare, ca proiect final al stalinizării Europei răsăritene, nu erau doar simple instrumente de control asupra acestei zone, pentru că proiectul stalinist a fost unul pe termen lung. Subordonarea era insuficientă deoarece nu putea garanta viabilitatea raporturilor între hegemonul sovietic și sateliții săi pe viitor.

Rosturile implementării modelului politic și socio-economic stalinist decurg din dorința de a crea o comunitate de interese care să se autoalimenteze, perpetuând această structură politică pe făgașul stalinist. Edificarea unor economii de model stalinist urma să dea naștere grupurilor sociale care să potențeze regimurile politice, oferindu-le legitimitatea internă necesară supraviețuirii pe termen lung. Lichidarea vechilor grupări și interese burgheze în țările central și est europene era doar preludiul implementării unor structuri sociale noi, pentru care regimul comunist să reprezinte factorul de convergență absolută.

Scopul întregului proiect era securitatea statului sovietic. Viabilitatea „imperiului” ar fi oferit Uniunii Sovietice o centură defensivă activă și dinamică, cu aceleași intenții și aceleași interese, care în virtutea similarităților existente ar fi avut aceleași reacții la evoluțiile externe, pe baza principiului că orice amenințare la adresa U.R.S.S. era o amenințare la securitatea proprie. Din acest punct de vedere, natura relațiilor dintre aceste state avea o semnificație deosebită.

Reațiile dintre democrațiile populare sunt caracterizate de un paradox. Pe de o parte Uniunea Sovietică a forțat integrarea lor într-un sistem economic multinațional care să creeze dependențe și să consolideze structura politică edificată deja, intensificând legăturile dintre aceste state în așa fel încât să

* Doctorand, Universitatea Valahia din Târgoviște. Centrul de Cercetare a Istoriei Relațiilor Internaționale „Grigore Gafencu” Târgoviște.

suplinească izolarea internațională în care se găsea lumea comunistă.¹ Democrațiile populare și Uniunea Sovietică, dezvoltând o rețea întreagă de legături politice, comerciale și culturale, încercau să construiască un micro-univers politic propriu capabil să-și autosatisfacă necesitățile comerciale și defensive, în care regimul acționa ca liant. Pe de altă parte, Moscova a încercat să limiteze pe cât posibil relațiile directe între sateliții săi, pentru a preveni o posibilă cristalizare a unor centre de putere alternative.² Contactele dintre democrațiile populare erau mediate de Moscova. Ceea ce se urmărea, de fapt, era consolidarea relațiilor la nivel de stat și evitarea contactelor directe între elitele comuniste est-europene. Disocierea dintre stat și regim în relațiile cu „țările prietene” era cheia edificării unui sistem strâns de relații care să prevină o coalizare cu finalități ostile. Relațiile statale între democrațiile populare erau structura de bază a „lagărului socialist”, structură care era coordonată (manipulată) prin intermediul elitelor comuniste locale. În optica stalinistă, statul era instrumentul de putere pe care „avangarda proletariatului” îl folosea în scopul remodelării societății³, și l-a folosit, de asemenea, și pentru a organiza prietenia și solidaritatea internațională necesară pentru a rezista amenințării imperialiste.

Reorganizarea comerțului exterior.

Realitățile politice postbelice din Europa răsăriteană au dictat reorientarea comerțului exterior al statelor din zonă. Relațiile comerciale constituiau o componentă fundamentală a realinierii priorităților externe. Uniunea Sovietică s-a folosit de relațiile economice cu sateliții săi pentru a-și susține necesitățile reconstrucției postbelice, prin acorduri avantajoase care extorcau economiile acestor țări⁴. În același timp, dezvoltarea unor relații economice strânse între statele satelit avea menirea de a suplini absența partenerilor tradiționali din apus sau a piețelor de desfacere interbelice, pe care organizarea bipolară a lumii le-a compromis, dar și de a consolida integrarea acestor state într-un sistem economic comun și interdependent.

România ieșise din război ca o țară fără legături economice. În timpul războiului comerțul exterior al României fusese îndreptat aproape exclusiv către Germania, iar în primii ani postbelici singurul debușeu fusese Uniunea Sovietică, de aceea principala problemă o reprezenta refacerea relațiilor economice cu alte state.⁵ Acest lucru era dificil atât datorită complicațiilor politice postbelice cât și datorită situației deosebit de precare în care se afla economia românească după al

¹ Sergo Beria, *Beria, my father. Inside Stalin's Kremlin*, Gerald Duckworth, London, 2001, p.231. Sergo Beria susține că tatăl său i-a propus chiar lui Stalin integrarea țărilor răsăritene într-un sistem economic comun, pentru a împărți povara reconstrucției economice, pe care URSS o resimțea din plin în anii 1949-1950. Beria ar mai fi cerut retragerea Armatei Roșii din aceste țări pentru a limita cheltuielile și unificarea Germaniei pentru ca aceasta să servească drept motor economic al reconstrucției. (*ibidem*)

² Zbigniew Brzezinski, *The Soviet Bloc. Unity and Conflict*, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1967, p. 117.

³ Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernare Gheorghiu-Dej 1948-1965*, Editura Humanitas, București, 1998, p. 39

⁴ Jean-Francois Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 77. Pentru cazul României, vezi: Testis Dacicus (George Manu), *În spatele Cortinei de Fier. România sub ocupație rusească*, Editura Kullusys, București, 2004.

⁵ Lavinia Betea, *Alexandru Bărlădeanu despre Dej, Ceaușescu și Iliescu*, Editura Evenimentul Românesc, București, 1997, p. 105

doilea război mondial.⁶ Desigur, aceste probleme erau comune multor democrații populare. Eforturile de reconstrucție a unor relații economice normale, care să asigure piețe de desfacere și surse de materii prime au coincis cu inițiativa sovietică de a înființa o structură economică și comercială comună, care să servească la o mai bună coordonare a relațiilor economice dintre sateliții săi și la contracararea concurenței apusene.

Formarea Consiliului de Ajutor Economic Reciproc urmărea în mod special două scopuri: contracararea influenței Planului Marshall în Europa prin crearea unei alternative, și susținerea necesităților de industrializare ale țărilor de democrație populară. După cum arăta Gheorghiu-Dej într-o ședință a Biroului Politic al P.M.R. din ianuarie 1949, când era luată în discuție necesitatea C.A.E.R., linia comună stabilită la nivelul partidelor comuniste era că nu se poate construi socialismul fără un puternic proletariat industrial. De aceea, fiecare democrație populară trebuia să fie și o țară industrială, obiectiv care nu se putea îndeplini pe termen lung decât prin ajutorul reciproc pe care și-l pot acorda „țările prietene” în procesul industrializării.⁷

Industrializarea îndeplinea o funcție dublă. Principala rațiune a procesului intens de industrializare este similară cu rațiunile care au determinat în anii 30 industrializarea stalinistă în Uniunea Sovietică, respectiv amenințarea externă. Aceasta consta în necesitățile impuse de accentuarea războiului rece pentru niște țări slab industrializate – cu puține excepții – adică dezvoltarea unei industrii grele capabilă să facă față eforturilor unui război⁸.

După cum arată Dej, rostul C.A.E.R. era nu doar de a susține construcția socialismului în democrațiile populare, ci și de a alcătui din aceste state un monolit economic care să se opună cu succes Planului Marshall, soluționând problemele economice ale acestor state pe baza complementarității⁹. P.M.R. susținea cu fermitate această colaborare economică, acuzând mai ales problemele pe care R.P.R. le avusese cu Cehoslovacia. Praga preferase să exporte utilaje petroliere către țările Americii latine, în condițiile în care România avea posibilitatea să-și sporească semnificativ producția de petrol dacă utilajele necesare i-ar fi fost furnizate din exterior.¹⁰ În 1948, afirma Miron Constantinescu în ședința amintită a Biroului Politic, Cehoslovacia livrase doar 42% din produsele industriale pe care le contractase R.P.R., ceea ce a îngreunat dezvoltarea sectoarelor petrolier și minier, în favoarea unor părți contractante din lagărul imperialist. Finalitatea C.A.E.M., așa cum era văzută la București în 1948, era de a pune capăt unor astfel de situații¹¹.

Evoluțiile internaționale reprezentaseră un adevărat catalizator pentru organizarea unei astfel de structuri, care urmărea scopuri preponderent interne dar care erau motivate de rațiuni externe. Consolidarea economică a democrațiilor

⁶ Ion Alexandrescu, *Economia României în primii ani postbelici. 1945-1947*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983

⁷ *Stenograma ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 10 ianuarie 1949*, în Arhivele Naționale ale României, *Stenogramele ședințelor Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. II 1949, București, 2003, p. 9

⁸ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 70. Vezi, de asemenea: Ghiță Ionescu, *Communism in Rumania 1944-1962*, Royal Institute of International Affairs, Oxford University Press, 1964.

⁹ *Stenograma ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 10 ianuarie 1949*, în A.N.R., *Stenogramele ședințelor Biroului Politic...*, p. 6

¹⁰ *Ibidem*

¹¹ *Ibidem*, p. 11

populare prin ajutorul reciproc acordat pe baza complementarității trebuia să contribuie la omogenizarea lagărului socialist și la combaterea tendințelor expansioniste ale capitalurilor americane, accentuând „contradicțiile în sânul lagărului imperialist”¹².

În vara aceluiași an, Biroul C.A.E.M. a luat o serie de hotărâri în sensul intensificării colaborării mutuale dintre statele membre. Se avea în vedere în primul rând lărgirea schimburilor reciproce și orientarea mărfurilor disponibile la export în mod prioritar către acoperirea nevoilor de import ale celorlalte țări membre C.A.E.M. Concluzia dezbaterilor din 1949 a fost că trebuie să existe o bună coordonare a comerțului cu țările capitaliste, care prin dezorganizarea sa poate produce pagube semnificative democrațiilor populare¹³, cu atât mai mult cu cât Statele Unite și țările „marșalizate” duc o politică de discriminare comercială a U.R.S.S. și a țărilor răsăritene. Se atrăgea atenția totodată că trebuie limitat exportul de mărfuri strategice către țările capitaliste și trebuie fixată o linie comună privind participarea la organisme economice internaționale, mai ales neacceptarea unor condiții de creditare din apus care ar putea să aducă atingere suveranității naționale.¹⁴ Intenția unui asemenea proiect economic este în termeni obiectivi de amplificare a dependențelor, nu de reducere a lor, pentru că se urmărește autosuficiența economică la nivel de lagăr, nu de stat.

România a susținut cu fermitate Consiliul de Ajutor Economic Mutual în această primă fază, deși ulterior a devenit cunoscută pentru opoziția sa față de integrarea economică a țărilor socialiste. Fiind una dintre cele mai puțin dezvoltate țări din Europa răsăriteană, programul de industrializare avea o semnificație deosebită și oportunitatea de a obține tehnologie și echipament industrial în condiții preferențiale, fără a face față concurenței internaționale și fără a mobiliza importante resurse de valută – care la momentul respectiv nu existau – corespundea intereselor R.P.R. Cooperarea era cu atât mai necesară pentru România cu cât escaladarea războiului rece contribuise la ruperea relațiilor sale tradiționale din apus, de unde ar fi putu obține tehnologia necesară.

Naționalizarea afectase de asemenea relațiile României cu o serie de state apusene ale căror interese fuseseră afectate în mod special. Alexandru Bărlădeanu, la acel moment ministru al comerțului exterior¹⁵, ridicase chiar această problemă la una dintre ședințele Secretariatului Comitetului Central al P.M.R. Atitudinea „principlă” în privința despăgubirilor solicitate de unele state apusene în urma naționalizărilor a atras greutate economice, precum blocarea aurului românesc din băncile elvețiene sau ruperea legăturilor economice cu Suedia.¹⁶

Dezvoltarea firească a comerțului exterior, mai arătase Bărlădeanu, era împiedicată de o lungă serie de alte probleme. Pe de o parte existau problemele

¹² *Ibidem*. Miron Constantinescu explica celorlalți membri ai Biroului Politic că sarcina stabilită de Stalin cu ocazia dezbaterilor privind formarea CAER era ca democrațiile populare să depășească țările capitaliste ca grad de dezvoltare în 15 ani. Comuniștii români își atribuiau meritul de a fi observat și susținut printre primii importanța unei astfel de cooperări. (*ibidem*, p. 11)

¹³ *Raport asupra lucrărilor Biroului CAEM în vederea pregătirii sesiunii II din august 1949 a CAEM*, în A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Relații Externe, dosar nr. 1/1949, filele 45-46

¹⁴ *ibidem*, fila 47

¹⁵ C.N.S.A.S., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989 Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 92. Bărlădeanu a ocupat această funcție între 1948-1954.

¹⁶ *Stenograma ședinței Secretariatului C.C. al P.M.R. din 10 august 1949*, în A.N.R., *Stenogramele ședințelor Biroului Politic...*, 1949, p. 305

politice, precum sabotajul din interior pe care ministrul îl acuza, sabotaj venit din partea elementelor burgheze care aveau legături pe plan internațional: „comerțul exterior a devenit un domeniu în jurul căruia s-a ascuțit lupta de clasă, elementele capitaliste din interior pot intra în relații cu elemente capitaliste din afară, căutând să lovească în regim”.¹⁷

Pe de altă parte, existau și probleme organizatorice. În primul rând Bârlădeanu se plânge de lipsa specialiștilor pentru domeniul comerțului exterior, deoarece epurările din anii anteriori lipsiseră acest domeniu de activitate de specialiști, iar natura muncii în comerțul exterior necesita oameni care să prezinte deplină încredere pentru partid. Aceleași probleme le acuza și Ministerul de Externe în această perioadă. Un an mai târziu s-a hotărât înființarea Secției Cadre de Partid din Exterior, sub conducerea Ghizelei Vass, care avea sarcina de a selecta și verifica oameni de încredere pentru munca în afara țării, mai ales în țările apusene.¹⁸

Comerțul exterior era dependent de alte sectoare de activitate, de promptitudinea și seriozitatea cu care se făceau livrările angajate de M.C.E., aspect în privința căruia se întâmpinau serioase dificultăți. Bârlădeanu mai atrăgea atenția la vârfurile conducerii de partid și asupra problemelor birocratice care împiedicau obținerea la timp a vizelor necesare lucrătorilor M.C.E. pentru a ieși din țară, atunci când sarcinile de serviciu o cereau; deseori aprobările durau luni de zile și veneau după ce plecarea nici nu mai era necesară.¹⁹ În concluzie, ministrul aprecia că importanța comerțului exterior nu fusese apreciată la nivelul importanței sale de către organele de partid, aceasta fiind principala sursă a greutăților., apreciere cu care Vasile Luca a fost de acord. Luca a arătat că semnificația comerțului exterior a ieșit în evidență abia atunci când unele prevederi ale Planului anual de dezvoltare nu fuseseră îndeplinite deoarece utilajele și materiile prime necesare nu au fost livrate la timp. De aceea, Vasile Luca a propus înființarea unei comisii speciale în cadrul Comitetului de Stat al Planificării, care să alcătuiască planurile de export și import.²⁰

Derularea relațiilor economice cu alte țări era îngreunată și de activitatea unor reprezentanțe economice străine la București. Ministerul Comerțului Exterior reclama faptul că activitatea sa era sabotată de aceste reprezentanțe, care deseori se întâmpla să facă diferite oferte de mărfuri sub prețurile mondiale, pe care ulterior nu le mai onorau, ceea ce lăsa M.C.E. într-un serios blocaj. Procurarea mărfurilor din alte părți era dificilă atât datorită cadrelor insuficiente – Bârlădeanu afirma că și Albania avea mai mulți reprezentanți economici în străinătate decât R.P.R. – cât și datorită reticenței firmelor din apus în a semna contracte cu România.²¹ Planificarea la rândul său lăsa de dorit. Planul de export-import pe anul 1949 fusese realizat abia în aprilie, deși pentru semnarea contractelor era necesară o bună perioadă de contacte și negocieri, ceea ce pune în pericol îndeplinirea acestuia.²²

¹⁷ *Ibidem*

¹⁸ *Hotărârea Secretariatului C.C. al P.M.R. din 15.09.1950 nr. 1328/1950, în A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Relații Externe, dosar nr. 20/1950, fila 25*

¹⁹ *Stenograma ședinței Secretariatului C.C. al P.M.R. din 10 august 1949, în A.N.R., Stenogramele ședințelor Biroului Politic..., 1949, p. 305*

²⁰ *Ibidem*, p. 306-307

²¹ *Stenograma ședinței Biroului Politic al PMR din 11 aprilie 1949, în idem*, p. 230-231

²² *Ibidem*. Despre dezorganizarea comerțului exterior este edificator și faptul că un export de mobilă către Uniunea Sovietică fusese compromis în urma unei comenzi de paturi a Confederației Generale a Muncii, care a avut prioritate.

Cu ocazia acestor discuții, Gheorghiu-Dej le-a cerut lui Bârlădeanu, asistat de Vasile Luca și Ana Pauker, să alcătuiască un referat cuprinzător asupra acestor probleme, în care să fie făcute propuneri concrete în scopul înlăturării erorilor și disfuncționalităților din activitatea M.C.E.²³ Disfuncționalitățile vor persista însă, și din cauza lipsei de coordonare între diferitele instituții de stat implicate în comerțul exterior.

Alcătuirea planului de export-import pentru anul 1950 a scos la iveală neînțelegerile dintre Ministerul Comerțului Exterior și Comisia de Stat a Planificării. Alexandru Bârlădeanu și Miron Constantinescu au avut chiar o dispută într-o ședință a Biroului Politic, la 21 septembrie 1949, când a fost luat în discuție Planul de import-export. Confruntarea planurilor alcătuite de M.C.E. și C.S.P. a scos în evidență diferențe semnificative în evaluarea prețurilor, opunând poziția realistă a lui Bârlădeanu celei „pricipiale” a lui Miron Constantinescu.

M.C.E. prevăzuse pentru 1950 exporturi în valoare de 270 milioane de dolari, sumă ce se afla sub cea calculată de C.S.P., deoarece la Comerțul Exterior au fost luate în calcul fluctuațiile prețurilor pe piața mondială și scăderile preconizate pentru anul următor, lucru pe care Planificarea refuzase să-l ia în calcul.²⁴ Miron Constantinescu argumenta prin faptul că nu trebuie ca „producția noastră să fie la cheremul fluctuațiilor pieței capitaliste”, arătând că problema unei independențe sporite în comerț față de fluctuațiile prețurilor mondiale fusese ridicată de Vasile Luca în discuțiile cu Mikoian, cu un an înainte, iar Mikoian o considerase o poziție corectă.²⁵

Miron Constantinescu se împotrivi și politiciii M.C.E. de a promova la export mărfuri agricole sau materii prime, cerând o sporire a procentului de produse industriale în volumul total al comerțului exterior. Bârlădeanu a considerat critica drept nejustă, arătând că procentul de mărfuri industriale a sporit în permanență după 1944, dar structura mărfurilor la export trebuie să reflecte nivelul real al dezvoltării unei țări, de aceea nu este realist ca mărfurile industriale să fie forțate la export dincolo de posibilități și ignorând necesitățile interne.²⁶ Politica M.C.E., explica Bârlădeanu, era de a alcătui planul de export în funcție de necesitățile de import, în încercarea de a forța exportul în așa fel încât să satisfacă toate nevoile de import, mai ales într-o perioadă în care lucrările la Canalul Dunăre-Marea Neagră monopolizau o mare parte din disponibilitățile de import, datorită necesarului de utilaje.²⁷

Comerțul cu Uniunea Sovietică.

U.R.S.S. a fost de departe cel mai important partener comercial al R.P.R., atât din cauze politice, cât și economice. Uniunea Sovietică era singurul stat capabil și dispus să furnizeze utilajele și tehnologia necesară industrializării, cu atât mai mult cu cât procesul de industrializare urma un tipar stalinist. În același timp, izolarea internațională și tensiunile politice cu țările apusului făceau din U.R.S.S. cea mai importantă piață de desfacere pentru produsele românești. La rândul său Moscova avea nevoie de aceste produse, pe care le putea obține în condiții

²³ *Ibidem*, p. 232

²⁴ *Stenograma ședinței Secretariatului C.C. al P.M.R. din 21 septembrie 1949*, în *idem*, p. 435-436

²⁵ *Ibidem*

²⁶ *Ibidem*, p. 437-438

²⁷ *Ibidem*, p. 440

preferențiale și la prețuri subevaluate.

Primul acord comercial între România și U.R.S.S. după al doilea război mondial a fost semnat la 8 mai 1945, în condițiile ajutorului economic de care România avea nevoie pentru reconstrucție. Practica reglementării schimburilor prin acorduri economice anuale a rămas în vigoare până în 1951, când s-a semnat un acord comercial de lungă durată.²⁸ Colaborarea economică cu Uniunea Sovietică era privită prin optica necesităților de construcție a socialismului în condițiile nașterii unui sistem economic socialist internațional. Prioritatea relațiilor economice nu mai era interesul și beneficiul reciproc, ci ajutorarea reciprocă, deoarece sistemul economic socialist era amenințat în lume de concurența imperialismului, ceea ce determina mobilizarea forțelor populare și organizarea relațiilor economice în așa fel încât să aducă beneficii în primul rând sistemului, apoi statelor componente. Confruntat cu concurența capitalistă. Sistemul trebuia de asemenea să-și dovedească superioritatea, depășind subdezvoltarea moștenită de majoritatea statelor din răsăritul Europei²⁹.

Elitele comuniste de la București au văzut Uniunea Sovietică drept un partener special, mai ales datorită furnizărilor de tehnologie, utilaje și echipamente industriale și expertiză de specialitate pentru intensul proces de industrializare care fusese inițiat. Industrializarea era direct dependentă de U.R.S.S. deoarece accepta în schimbul tehnologiei mijloace alternative de plată (plata prin mărfurile întreprinderii construite abia după ce aceasta era dată în folosință) și a oferit în mod gratuit documentația tehnică necesară³⁰. Se aprecia că, dacă în perioada interbelică România exporta materii prime și importa produse manufacturate perpetuând astfel starea de subdezvoltare, prietenia cu Uniunea Sovietică și construcția socialismului a schimbat radical această situație, după cum arăta o analiză a Ministerului de Externe: „pentru prima oară în istoria sa România a apărut pe arena relațiilor politice și economice internaționale ca un stat suveran și egal în drepturi cu celelalte state. Existența lagărului socialist în frunte cu Uniunea Sovietică a constituit factorul hotărâtor în crearea acestei situații noi pentru țara noastră.”³¹

Statistici ale M.A.E. din 1959 arătau că în perioada 1951-1957 peste 100 de specialiști sovietici au participat la construirea de uzine și la aplicarea de procedee tehnologice în România iar un număr de 2186 studenți au absolvit instituții de învățământ superior în Uniunea Sovietică.³²

Dacă primele acorduri comerciale din anii 1945-1947 au în vedere mai ales necesitățile reconstrucției postbelice și depășirii crizelor acute din alimentație și industrie, înțelegerile ulterioare, din anii 1948-1949 vin să servească deja prioritățile industrializării din ce în ce mai accelerate. În februarie 1948, imediat după încheierea Tratatului de prietenie și asistență mutuală cu U.R.S.S., Vasile Luca va negocia un nou acord comercial pe un an, ce va fi semnat câteva zile mai târziu. Conform acestui acord, R.P.R. importa din U.R.S.S. materii prime și

²⁸ *Colaborarea economică între RPR și URSS – strict secret*, în A.D.M.A.E., fond 220, dosar U.R.S.S. 1959. Sinteze relații RPR-URSS 1959/16, fila 105

²⁹ Silviu Brucan, *Generația irosită. Memorii*, Editurile Universul și Calistrat Hogaș, București, 1992, p. 253

³⁰ *Despre unele aspecte ale ajutorului economic acordat de URSS pentru construirea socialismului în țara noastră*, în *idem*, filele 137-142

³¹ *Ibidem*, fila 142

³² *Ibidem*, fila 137

semifabricate strict necesare pentru funcționarea industriei, mașini-unelte și utilaj industrial, dar și semințe selecționate pentru însămânțările de primăvară³³, deoarece nu mai existau la acel moment surplusuri de cereale, din cauza crizei alimentare. Ministrul Administrației Livrărilor, Mihail Ghelmegeanu, i-a arătat lui Stalin dificultățile datorate celor doi ani consecutivi de secetă și Moscova a convenit să ofere României un împrumut în cereale și o reducere cu 50% a sumei restante din datoria de război.³⁴ Conform declarațiilor lui Vasile Luca, principalul avantaj al României din acest acord era prețul fix, care nu mai era supus fluctuațiilor de pe piața mondială și oferea astfel o anumită stabilitate economiei.³⁵

Acordul pentru anul 1949, semnat în ianuarie la Moscova, prevedea deja o creștere de 2,5 ori a volumului de schimburi față de anul precedent, volum care se ridica la 465 milioane ruble pentru fiecare parte. Uniunea Sovietică va continua să livreze utilaj industrial și materii prime absolut necesare pentru industrie (cocs, minereuri, bumbac), importând în schimb din R.P.R. produse petroliere, cherestea, dar și mijloace de transport precum locomotive, vagoane, ambarcațiuni³⁶.

Abia din 1951 se va proceda la alcătuirea unui acord comercial și de plăți pe mai mulți ani, după adoptarea primului plan cincinal de dezvoltare a economiei în R.P.R. Semnat la Moscova la 24 august 1951, acordul prevedea că Uniunea Sovietică va livra R.P.R. utilajul necesar și ajutorul tehnic pentru construirea unui număr de 39 de întreprinderi și instalații complexe, printre care: un combinat siderurgic, o rafinărie pentru prelucrarea țițeiului, o uzină chimică, o uzină de îngrășăminte azotoase și una de superfosfați, un combinat de celuloză și hârtie, o uzină de construcții mașini grele, ș.a.³⁷ În același timp, un număr de ingineri români erau acceptați la practică în Uniunea Sovietică, pentru a se familiariza cu tehnologia sovietică și cu modul de lucru din industria U.R.S.S.³⁸

Acordul stabilea și listele de mărfuri destinate schimbului între cele două țări pentru perioada 1952-1955. România urma să importe fontă și minereu de fier, cocs, bumbac, oțeluri și cauciuc sintetic, mărfuri necesare pentru a susține aprovizionarea și dezvoltarea industriei în următorii ani, cu atât mai mult cu cât producția industrială era preconizată să crească în anii următori, mai ales datorită importului de mijloace de producție din U.R.S.S.³⁹ La rândul său, Uniunea Sovietică urma să importe din R.P.R. în mod special produse petroliere și cherestea (cca. $\frac{3}{4}$ din totalul importurilor sovietice din R.P.R.) și vase maritime și fluviale⁴⁰. Prestațiile fiecărei părți erau prevăzute la trei miliarde de ruble anual, aproape de șase ori mai mult decât în 1949.

După moartea lui Stalin însă, „noul curs” al lui Malenkov a determinat abandonarea multor dintre planurile masive de investiție în industrie, dintre care

³³ *Scânteia*, nr. 1052/XVII din 22 februarie 1948

³⁴ Gheorghe Gaston Marin, *În serviciul României lui Gheorghiu-Dej. Însemnări din viață*, Editura Evenimentul Românesc, București, 2000, p.125

³⁵ *Ibidem*

³⁶ *Idem*, nr. 1336/XVIII din 28 ianuarie 1949

³⁷ *Raport asupra Acordului de lungă durată cu U.R.S.S.*, în A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Relații Externe, dosar nr. 37/1951, fila 2.

³⁸ *Acord de lungă durată privind livrarea de utilaj industrial și acordarea de ajutor tehnic României, precum și dezvoltarea mai departe a schimbului de mărfuri între U.R.S.S. și R.P.R.*, Anexa 1, (confidențial, exemplar 1), în *idem*, filele 15-28

³⁹ *Ibidem*, filele 8-9

⁴⁰ *Ibidem*

multe fuseseră convenite în 1951 cu U.R.S.S. (uzina de sodă, uzina de superfosfați), sau sistarea lucrărilor la acele unități de producție unde începuseră investițiile în anii anteriori. Ponderea investițiilor în industrie a scăzut după 1953 la sub 20%, mai ales datorită presiunilor hegemonului sovietic⁴¹.

Producția industrială globală, conform statisticilor, a cunoscut o semnificativă creștere mai ales după semnarea Acordului de lungă durată cu Uniunea Sovietică. Dacă în 1950 creșterea în producția industrială globală era de 47% față de anul 1938, în 1955 creșterea înregistrată față de etalonul 1938 era de 199%. Cele mai mari creșteri au fost înregistrate în sectoarele energiei electrice și termice (476% față de 1938), industria chimică (402%), industria materialelor de construcții (586%), industria constructoare de mașini (396%), dar și în industria metalurgiei feroase și neferoase, a exploatarei și prelucrării lemnului, etc.⁴² Rata creșterii industriei a fost între 1948-1953 de 18,2% anual⁴³.

Creșterea producției industriale a fost determinată direct de relațiile economice cu Uniunea Sovietică. În comerțul bilateral au predominat importurile de tehnologie și produse industriale, acoperite prin exporturi de materii prime. În anii 1950-1953, importul de întreprinderi complete din Uniunea Sovietică ajunsese să dețină 42% din ponderea importurilor românești din U.R.S.S.⁴⁴. În perioada respectivă totuși, comerțul bilateral a fost excedentar în favoarea R.P.R., lucru care se poate explica și prin nevoile ridicate de materii prime ale U.R.S.S. în condițiile reconstrucției postbelice. Valoarea importurilor a crescut constant până în 1953, de la 424 milioane ruble în 1950 la 813 milioane ruble în 1953. După schimbările intervenite la venirea lui Malenkov la putere, valoarea importurilor românești din U.R.S.S. va urma un curs descendent, însă fluctuant, determinat mai ales de limitarea importurilor de tehnologie⁴⁵.

Aceeași evoluție o va cunoaște și importurile sovietice din R.P.R., care vor crește constant de la 506 milioane ruble în 1950 până la 837 milioane ruble în 1953, pentru ca odată cu „noul curs” al lui Malenkov să scadă la 643 milioane ruble în 1957⁴⁶. Prețurile folosite în comerțul dintre cele două țări fuseseră stabilite la nivelul anilor 1951-1952 și vor fi revizuite abia în 1957, datorită modificărilor survenite pe piața mondială. O statistică a Ministerului român de Externe din 1959 arăta că revizuirea din 1957 nu7 a fost favorabilă R.P.R. Uniunea Sovietică vindea laminate României la prețuri mai mici decât cele mondiale iar România vindea Uniunii Sovietice petrol sub prețul mondial, însă valoarea laminatelor era superioară și până în 1957 diferențele de preț fuseseră în favoarea R.P.R.⁴⁷.

Cadrul prieteniei și limitele acestuia.

Consolidarea blocului comunist est-european a avut, în mod evident, consecințe radicale asupra relațiilor economice ale acestora. Uniunea Sovietică

⁴¹ Lista principalelor lucrări noi prevăzute în planul de investiții pe anul 1953, la care începerea cărora s-a renunțat, în urma Plenarei lărgite a Comitetului Central al P.M.R. din august 1953, în *idem*, dosar nr. 26/1953, filele 58-61

⁴² *Anuarul Statistic al Republicii Socialiste România*. 1968. Direcția Centrală de Statistică, p.166-167

⁴³ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 70

⁴⁴ *Colaborarea economică între RPR și URSS – strict secret*, în A.D.M.A.E., fond 220, dosar U.R.S.S. 1959. Sinteze relații RPR-URSS 1959/16, fila 103

⁴⁵ *Ibidem*

⁴⁶ *Ibidem*

⁴⁷ *Ibidem*, fila 100

avea nevoie de materii prime și produse industriale pentru a se reface după război, acesta fiind cazul cu toate țările central și est-europene. În condițiile agravării tensiunii internaționale și a escaladării războiului rece, principala problemă în calea reconstrucției economice era reprezentată de absența capitalului. Marile finanțe apusene, mai ales americane, nu mai erau accesibile din motive politice, atât pentru U.R.S.S., cât și pentru democrațiile populare. Compromiterea relațiilor politice a fost însoțită și de o diminuare drastică a relațiilor economice și comerciale. În aceste condiții, alternativa a fost consolidarea legăturilor economice în interiorul lagărului și satisfacerea reciprocă a necesităților economice printr-un circuit economic închis, constituit pe rațiuni politice, în condițiile divizării Europei.

România a contat enorm pe sprijinul economic sovietic, deoarece plasarea în tabăra Axei în anii războiului a compromis relațiile sale economice cu foștii parteneri. După 1945, România a contat pe schimburile comerciale cu Uniunea Sovietică, dar a încercat în același timp să dezvolte relații economice și cu țările vecine, relații care după 1948 devin prioritare datorită amplificării tensiunilor internaționale. România a avut una dintre cele mai active participări la C.A.E.R. după 1949, fapt datorat izolării internaționale în care se afla după război.

Raportul dintre ponderea deținută în comerțul exterior de țările C.A.E.R. și țările capitaliste este edificator. În 1950 R.P.R. exporta în țările de democrație populară mărfuri în valoare de 758 milioane ruble, reprezentând 89,2% din totalul exporturilor sale, pe când exportul în țări capitaliste deținea doar 10,8%. Importurile erau realizate în proporție de 78,6% din țările C.A.E.R. și 21,4% din țări capitaliste.⁴⁸ În 1950, U.R.S.S. deținea un procent de 68,4% din exporturile românești și 58,3% din importuri. Pe primele locuri după Uniunea Sovietică în rândul partenerilor comerciali ai R.P.R. se situau Cehoslovacia (cu 11,2% din exporturi și 19,4% din importuri) și Ungaria (cu 11,5% din exporturile românești și 13,1% din importuri)⁴⁹.

În anii următori, mai ales în condițiile destalinizării, tendința va fi una de intensificare lentă a comerțului cu țările apusene. În 1955 exporturile românești către țările capitaliste crescuseră la 308 milioane ruble, reprezentând 19,4% din totalul exporturilor românești, iar în 1957 procentul exporturilor în țările capitaliste ajungea deja la 27,7%, pe când exporturile în țările C.A.E.R. scăzuseră către 66,5%.⁵⁰ Tendința se manifestă pe fondul reglementării relațiilor cu o serie de țări apusene, precum Franța și Italia. Importurile au cunoscut o evoluție asemănătoare, deși mai nuanțată. În 1955, pe fondul creșterii comerțului românesc cu țările vest-europene, importurile din spațiul C.A.E.R. continuau să rămână ridicate, reprezentând 80% din totalul importurilor R.P.R.⁵¹ Faptul se poate explica prin necesitățile sporite de tehnologie și produse industriale determinate de procesul de industrializare, necesități care nu puteau fi satisfăcute din occident atât datorită absenței valutei forte necesară plăților cât și datorită restricțiilor impuse de Statele Unite asupra exporturilor de mărfuri strategice către Uniunea Sovietică și aliații acesteia. Situația este ilustrată și de faptul că Cehoslovacia a rămas în tot acest timp cel mai important partener comercial al R.P.R. – după Uniunea Sovietică – cu

⁴⁸ *Comerțul exterior al R.P.R.*, în A.D.M.A.E., fond 220, dosar U.R.S.S. 1959. Sinteze relații RPR-URSS 1959/16, fila 90

⁴⁹ *Ibidem*

⁵⁰ *Ibidem*

⁵¹ *Ibidem*

care importurile erau întotdeauna excedentare față de exporturi.

După 1955 însă, R.P.R. va dezvolta relații comerciale și cu alte țări comuniste din afara spațiului C.A.E.R., precum China, Vietnam, Mongolia sau Iugoslavia, ceea ce va conduce la o relativă scădere a ponderii importurilor din spațiul C.A.E.R. care nu a fost însoțită de o creștere proporțională a importurilor din occident. Țările comuniste extra-europene dețineau în 1957 un procent de 5,8% din exporturile românești și 4,7% din importuri⁵². Dezvoltarea acestor relații a fost dictată nu doar de rațiuni economice (schimburi comerciale în natură în sistem clearing) ci și de rațiuni politice, având în vedere tendința P.M.R., conturată în anii 1955-1956, de a se distanța de Moscova.⁵³

Relațiile economice cu democrațiile populare au avut o semnificație deosebită pentru România. Colaborarea cu aceste țări urmărea și suplinirea reciprocă a necesităților de dezvoltare pe principiul complementarității economice. Totodată, relațiile economice dintre R.P.R. și alte democrații populare au reușit să depășească animozități istorice și naționale mai vechi, cum este cazul relațiilor cu Ungaria și Germania.

Relațiile economice ale României cu Ungaria ilustrează ambele situații. Colaborarea economică între cele două țări a fost inițiată în 1952, printr-un protocol semnat la nivel de partid. Acesta prevedea construirea a două combinate chimice pentru prelucrarea gazului metan, unul în România și unul în Ungaria, cu scopul de a satisface necesitățile de produse chimice ale ambelor țări pe baza resurselor de gaz metan din R.P.R. Mai era prevăzută de asemenea și construirea unei conducte de gaz între cele două țări⁵⁴. Combinatul din R.P.R. urma să fie unul mixt româno-maghiar, Ungaria participând la construcția acestuia în schimbul dreptului de a achiziționa în mod prioritar până la 30% din producția acestuia. R.P.R. se angaja să livreze Ungariei o cantitate anuală de 120 milioane mc de gaz metan și să construiască segmentul românesc al conductei, care ar fi urmat să aprovizioneze combinatul chimic din Ungaria⁵⁵.

Printr-un alt protocol semnat cu aceeași ocazie, la nivel guvernamental, Ungaria se angaja să livreze R.P.R. utilaj minier, necesar pentru sporirea producției Uzinelor Sodice Ocna Mureșului, astfel încât surplusul să fie orientat către Ungaria.⁵⁶ Câteva luni mai târziu, o delegație de partid condusă de Miron Constantinescu și Chivu Stoica a vizitat Budapesta, unde a avut întâlniri cu Mathias Rakosi și Erno Gerö, pentru a discuta posibilități de dezvoltare a relațiilor economice bilaterale.⁵⁷ S-a convenit ca plata pentru schimburile comerciale să se facă în sistem clearing, R.P.R. oferind mărfuri precum mase lemnoase, produse petrolifere, produse sodice dar și aur pentru plata mărfurilor strategice.

Maghiarii au propus să se înființeze și o fabrică de toluen în România, pentru exploatarea materiilor prime existente în scopul satisfacerii cerințelor

⁵² *Ibidem*

⁵³ Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 132

⁵⁴ *Protocol încheiat la Budapesta între reprezentanții Partidului celor ce muncesc din Ungaria și Partidul Muncitoresc Român în chestiunea construirii a două combinate chimice pe gaz metan (strict secret)*, în A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secția Relații Externe, dosar nr. 15/1952, filele 10-12

⁵⁵ *Ibidem*

⁵⁶ *Protocol încheiat între reprezentanții Guvernului R.P.R. și Guvernului R.P.U. în chestiunea colaborării economice româno-maghiare*, în *idem*, filele 25-28

⁵⁷ *Scrisoare semnată de M. Constantinescu și C. Stoica, către Gh. Gheorghiu-Dej nr. 1846/02.08.1952*, în *idem*, dosar nr. 22/1952, fila 2

industriale în ambele țări și s-au arătat interesați totodată și de importul metalelor neferoase, idee față de care partea română s-a arătat mai reticentă⁵⁸. Materiile prime neferoase erau mărfuri de primă importanță strategică, ce nu puteau fi procurate pe piața internațională decât cu valută forte, ceea ce determina o atitudine protecționistă din partea R.P.R. în privința rezervelor existente.

Cu toate acestea, practica R.P.R. era de a folosi resursele naturale disponibile pentru a susține politica de industrializare, care necesita mari investiții în întreprinderi industriale, în condițiile în care lipseau mijloacele de producție și expertiza tehnică necesară. În acest sens, erau urmărite acorduri economice cu acele state din lagărul socialist, capabile să livreze tehnologie și utilaj industrial, prin diverse forme de colaborare. Un partener ideal în această politică era, desigur, și Republica Democrată Germană.

În același an, R.P.R. a semnat un protocol de colaborare economică cu R.D.G. prin care România se angaja să livreze Germaniei materii prime în schimbul utilajelor și mijloacelor de producție industrială. R.D.G. urma să ofere României instalații pentru exploatarea manganului și bauxitei, utilaje pentru construcția unui combinat de celuloză și a unei fabrici pentru exploatarea lemnului și a deșeurilor din lemn, întreprinderi care puteau fi aprovizionate din resursele interne românești astfel încât produsele finite să fie folosite pentru necesitățile ambelor părți.⁵⁹

Părțile au negociat și înființarea unei întreprinderi mixte româno-germane în domeniul industriei chimice, în ramurile coloranților, maselor plastice, solvenților și fibrelor sintetice, care să exploateze materiile prime existente în R.P.R. în beneficiul ambelor părți. Întreprinderea urma să fie construită pe principiul parității în aport, R.D.G. obținând dreptul de a achiziționa cel puțin 50% din producția acesteia, în mod prioritar. Prin același protocol, Germania s-a mai angajat să livreze R.P.R. mașini și utilaje necesare industriilor metalurgică și a construcțiilor de mașini, oferind și asistența tehnică necesară pentru proiectarea și construcția obiectivelor respective. Acestea urmau a fi plătite de România în mărfuri, în sistem clearing.⁶⁰

Importanța acestor acorduri decurgea din necesitățile interne de dezvoltare. România căuta parteneri economici capabili să-i furnizeze acele categorii de mărfuri pe care nu le putea procura din apus, din cauza costurilor mari, iar parteneriatele bilaterale pentru exploatarea diferitelor resurse nu urmăreau decât obținerea de tehnologie prin modalități alternative de plată. Solidaritatea socialistă nu prelua decât în condițiile în care satisfăcea necesitățile interne. Factorul politic intervenea însă deseori, determinând apropieri și contacte care nu s-au dovedit însă a fi trainice, cum a fost cazul cu Albania.

După ruptura lui Stalin de Tito, Albania a denunțat legăturile sale tradiționale cu Iugoslavia, de la care primise un puternic sprijin economic în anii imediat postbelici. Tito proiecta o viitoare alăturare a acestei țări la federația iugoslavă și de aceea acordase un intens suport economic Albaniei, strict necesar pentru supraviețuirea acesteia. După 1948, însă, Enver Hodja a trecut de partea lui

⁵⁸ *Ibidem*, fila 3

⁵⁹ *Protocol privitor la colaborarea economică dintre R.P.R. și R.D.G.*, în *idem*, dosar nr. 23/1952, fila 4

⁶⁰ *Ibidem*, filele 5-6

Stalin în conflictul cu Tito.⁶¹ Trimis în toamna lui 1948 în Albania, Alexandru Bârlădeanu aprecia că un acord economic cu această țară nu este interesant pentru R.P.R. – „ne pot da doar untdelemn de măsline și măsline, însă recolta din 1948 a fost de acum luată de iugoslavi” – dar trebuie sprijinită din motive politice.⁶²

Bârlădeanu arăta în Biroul Politic că Albania solicita intens sprijin economic, în mărfuri și în specialiști, mai ales pentru industria petrolieră și de construcții. După părerea lui Miron Constantinescu, problema trebuia privită politic, deoarece Albania era un „avanpost al democrației” înconjurat de Iugoslavia titoistă. Gheorghiu-Dej a susținut idea, propunând să se trimită Albaniei un ajutor economic și să i se ofere mărfurile necesare la prețuri ieftine, cu plata în natură⁶³.

Cel mai cunoscut caz de imixtiune directă a factorilor politici în privința relațiilor economice este Iugoslavia lui Tito. În septembrie 1948 Biroul Politic al P.M.R. a hotărât să denunțe acordul comercial și de plăți existent între Iugoslavia și România. Ana Pauker a explicat cu această ocazie că prețurile stabilite la schimburile de mărfuri n-ar fi fost avantajoase pentru partea română deoarece cursul de schimb leu-dinar era avantajos iugoslavilor.⁶⁴ Denunțarea acordurilor avea însă un caracter vădit demonstrativ, având în vedere că acestea expirau oricum la sfârșitul aceluși an.

Mai mult interes pentru R.P.R. a prezentat însă Cehoslovacia, datorită posibilităților sale de a furniza echipament industrial. Relațiile cu Cehoslovacia nu au fost însă atât de cordiale pe cât și-ar fi dorit partea română, deoarece politica cehoslovacă în domeniul economic era mai puțin „principială” și Cehoslovacia făcea diferența între relațiile comerciale și cele de partid. În 1949, o delegație de la Praga a vizitat R.P.R. punând în discuție o serie de chestiuni care au stârnit iritare în Biroul Politic al P.M.R.

Delegația a solicitat printre altele ca R.P.R. să acorde despăgubiri pentru sinistrații cehi de război, acordarea permisiunii de emigrare pentru acei cetățeni de etnie cehă sau slovacă ce doreau acest lucru, dar au mai ridicat și o serie de pretenții în ceea ce privea participațiunile cehoslovace la o serie de întreprinderi românești care fuseseră naționalizate, și pentru care solicitau despăgubiri.⁶⁵ R.P.R. a respins aceste pretenții de pe o linie politică și „principială”, arătând că România n-a solicitat despăgubiri pentru soldații români care au murit la eliberarea Cehoslovaciei. Dincolo de aceste replici însă, la nivelul P.M.R. se resimțea iritarea față de politica practică de cehoslovaci. Vasile Luca îi acuza pe aceștia că „tratează problemele ca niște comercianți și nu ca oameni de partid, vor să ne transforme într-un fel de Hinterland al lor.”⁶⁶

Luca atrăgea atenția și asupra politicii comerciale a Cehoslovaciei, care expedia întraga sa producție industrială la export, în defavoarea altor tipuri de

⁶¹ Cezar Stanciu, *Foame și entuziasm comunist în Albania lui Enver Hodja*, în *Magazin istoric*, anul XL-serie nouă, nr. 8(473)/august 2006, p. 63-64

⁶² *Procesul-verbal al Ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 23 septembrie 1948*, în A.N.R., *Stenogramele ședințelor Biroului Politic...*, 1948, p. 181

⁶³ *Ibidem*, p. 182

⁶⁴ *Proces-verbal al ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 28 septembrie 1948*, în A.N.R., *Stenogramele ședințelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, București, 2002, p. 207

⁶⁵ *Stenograma ședinței Secretariatului C.C. al P.M.R. din 20 ianuarie 1949*, în A.N.R., *Stenogramele ședințelor Biroului Politic...*, vol. II, București, 2003, p. 26

⁶⁶ *Ibidem*

colaborare, mai avantajoase și pentru celelalte democrații populare, mai puțin industrializate.⁶⁷ Discuții asemănătoare au avut loc în Biroul Politic și înainte de sosirea delegației de la Praga, când Gheorghiu-Dej acuzase faptul că deși R.P.R. urmărea să-și extindă producția petrolieră și avea nevoie de utilaj petrolier, Cehoslovacia, mare producător în domeniu, prefera să-și vândă producția în țările Americii Latine, unde aceasta era plătită în valută. Cehoslovacia prefera colaborarea economică cu țările „marșalizate”, în defavoarea democrațiilor populare⁶⁸.

R.P.R. mai era nemulțumită și de practicile capitaliste aplicate de cehoslovaci în relațiile cu România. O serie de societăți cehoslovace aveau reprezentanți în România, care au obținut comenzi de automobile de la întreprinderi românești, fără acordul sau cunoștința Ministerului Comerțului Exterior⁶⁹. La rândul său, și România se făcea vinovată de întârzierea unor livrări de cereale către Cehoslovacia, recunoscute de M.C.E., motiv pentru care Cehoslovacia refuzase să livreze R.P.R. mașini și utilaje anterior contractate⁷⁰.

Dificultatea armonizării relațiilor dintre democrațiile populare în această etapă incipientă de structurarea a lagărului socialist nu a fost întâmplătoare. Uniunea Sovietică a încercat să organizeze o comunitate politică și de interese omogenă, într-o zonă total lipsită de omogenitate. În principal, iese în evidență disocierea evidentă între spațiul Europei centrale, mai înaintat pe calea industrializării și dezvoltării sociale, și spațiul balcanic, cu caracter agrar și întârziat în evoluție. Aceste diferențe se suprapun rivalităților tradiționale de sorginte națională și culturală, existente deja, și contribuie în final la eșecul omogenizării politice staliniste. Disputele ulterioare din C.A.E.R. privind dezvoltarea economică diferențiată în funcție de specificul local sunt o continuare a divergențelor de interese existente de la bun început, și pe care disputa între R.P.R. și Cehoslovacia le ilustrează în mod fidel. Țările mai înapoiate ale Balcanilor încercau să profite de „cadru prietenesc” impus de hegemonul sovietic pentru a recupera decalajele folosind în mod preferențial potențialul industrial al țărilor mai avansate, în timp ce acestea din urmă se străduiau să ducă o politică economică independentă – în limitele politice existente – pentru a-și conserva și apăra nivelul de dezvoltare, amenințat de pretențiile țărilor socialiste mai sărace.

Afirmarea național-comunismului mai ales în țările din prima categorie (România, Albania, chiar China) reprezintă eșecul suprem al politicii de omogenizare și de formare a unei comunități de interese socialiste la nivel mondial, ilustrând rezistența *establishment*-ului socio-economic tradițional în fața unor factori exteriori de presiune.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 27

⁶⁸ *Stenograma ședinței Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 10 ianuarie 1949*, în *idem*, p. 6

⁶⁹ *Raport asupra discuțiilor care au avut loc la Praga între 10-14 octombrie cu ministrul cehoslovac al comerțului exterior, tov. Gregor*, în A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secția Relații Externe, dosar nr. 1/1949, filele 41-42

⁷⁰ *Ibidem*, fila 34